

*Монахиња Јелена,
иїуманија манасїира Ђелија Пийерска,
Подгорица*

„ВЈЕРЕ, ЖРТВЕ, СМИРЕЊА НАМ ТРЕБА“ – ИСКРЕ ИЗ ОЧИНСКИХ ЊЕДАРА МИТРОПОЛИТА АМФИЛОХИЈА

Ваше преосвештенство, високопреподобни оци, поштоване мати игуманије, сестре монахиње, драга браћо и сестре! Жељела бих прво да заблагодарим на позиву и прилици да учествујем у овом лијепом сабрању, као и на поводу да се сјетимо нашег блаженопочившег митрополита и оца Амфилохија. Данас му је сигурно срце пуно да нас види овако сабране.

Његов наследник и духовно чедо митрополит Јоаникије написао је: *Њеѿа је Бої дао у овом времену да би млади са различитим сїремљењима и проблемима премо њеѿа налазили свој ѿушї, истїину и живошї, зашїо шїо их није приводио себи неїо Христїу [...] Колико їоd је важан њеїов очински аушїоришїеї са свим шїо он садржи, шїолико је била важна, ако би се шїако моїло рећи, њеїова мајчинска брижностї и саосјетїљивостї премо својој духовној дјецї.*¹

¹ Епископ будимљанско-никшићки Јоаникије (Мићовић), „Архипастирска служба митрополита Амфилохија“, у: *Вера и мисао у вршїлоїу времена: међународни зборник радова у часїи мишїроїолишїа Амфилохија (Радовића) и еїискоїа Ашїанасїја (Јевшїића)*, Београд–Подгорица–Фоча, 2021, 7–8.

*Миѡројолиѡи Амфилохије је монашѡвѡу ѡосвеѡио велики дио своје архийасѡирске службе, не шѡдећи себе.*² У љубави према монашком животу узрастао је уз свог духовног оца Јустина Ђелијског, Преподобног старца Пајсија и друге опитне светогорце, и заједно са својим „јеванђелским братом близанцем“³, јеромонахом и потоњим епископом Атанасијем (Јевтићем). Поменули бисмо и један за њега, по свему судећи, судбоносни сусрет: као свршени студент теологије је 1963. године у манастиру Високи Дечани пронашао исповједна писма Свете преподобномученице Стефаниде Скадарске и Битољске. Она, обична, проста дјевојка из Враке код Скадра, открила му је тајну унутрашњег живота, радовања једног срца које посјеђује Христос. Њу је сматрао својом духовном мајком. Рекао је једном приликом: „Бог да ми опрости, волим је више од своје мајке.“

Желио је да остане на Светој Гори, али се ипак вратио у отаѡину по благослову оца Јустина, да би служио *сѡсењу наше јадне Срѡске Цркве*⁴. Дошао је у Београд, и убрзо се око њега окупила бројна заједница вјерних. Своја духовна чеда је учио животу у Христу, не угрожавајући њихову слободу да изабере било монашки живот, било живот у свијету, у породици.⁵ Као епископ, од самог почетка се показао као мудри устројитељ мушког и женског монаштва, прво у Банату, а затим и у Црној Гори.⁶ Тада су сестринству манастира Месић код Вршца почеле да се прикључују младе дјевојке, његова духовна чеда, и он је наредних пет година бдио над њиховим душама и био присутан у сваком дијелу живота те подмлађене обитељи.

² Епископ Јоаникије (Мићовић), *нав. гјело*, 8.

³ Преподобни отац Јустин Нови, *Писма*, књ. 2, 125.

⁴ Преподобни отац Јустин Нови, *Писма*, књ. 2, Ваљево 2020, 126.

⁵ Епископ Јоаникије (Мићовић), *нав. гјело*, 3–4.

⁶ *Исѡо*, 7.

Године 1990. постао је митрополит црногорско-приморски. У Црној Гори су прилике биле веома тешке, због деценија владавине комунизма. Власти су новог митрополита дочекале увредама и клеветима, па и организованим нападима. Није се уплашио ни обесхрабрио. Смјело је ишао кроз народ, учио га и проповиједао, с љубављу и стрпљењем. Многи људи су почели да притичу к њему, тражећи утјеху, ослонац. Од оних које је тадашња назови-елита презирала због њихове вјере, направио је духовну господу која је све манастире обновила и позлатила и привољела распамећени народ храму Божјем и Богу.

Примао је све, и борио се за свакога. Дешавало се, рецимо, да сестра не може да се навикне на општежиће. Онда би јој владика дао неку рушевину да ту главу склони и подржао би је да обнавља светињу. И мало-помало, на наше чуђење, светиња би се изградила и оживјела. Његова логика је стварно била *ближа Божанској, нећо земаљској...*⁷ Било је и сестара које никако нису успијевале да се снађу. И о њима је бринуо докле год су хтјеле да буду под његовим омофором. Говорио је: „Свака мајка воли свако своје чедо, али ономе које је мало слабашније, болешљивије посвећује мало више пажње.“ Оне који би отишли из епархије, никада није заборављао и молио се за њих као да су и даље ту. Владика Григорије је лијепо рекао: *Не постоји ниједан човјек кога сам срео на земљи, а вјерујем да то свједочише сви, коме сће моли рећи све у очи, све што вам се не свиђа, ма све проишв њега и све на њега, и да онда очекујете да вам каже: 'Добро ти мени рече,*

⁷ Мати Злата Пантелић, игуманија Манастира Св. Богородице Тројеручице на Авали, „Мој духовни отац за вечност“, у: *Крстом нам речено: Зборник књижевних приношења владици Амфилохију са блајсловом владике Јоаникија*, Подгорица 2021, 83.

човјече, ову ријеч!’ и да вас заїрли и да вас помилије по љави, а не да вам ради о љави.⁸

Митрополит је изградњу манастирâ помагао материјално, а скоро цјелокупно монаштво, бројно нарасло и раштркано по врлетима широм Митрополије, он је и духовно руководио. Често смо се питали како носи те силне обавезе. Један дан служи у Црној Гори, следећег дана, чујемо, на Косову је, већ сјутрадан у Београду... И опет се појави негдје у Митрополији чио, бодар. Питао га је један брат, кад се митрополит вратио са неког пута: „Јесте ли уморни, владико?“ Одговорио је: „Немој то више никада да ме питаш – само гријех умара.“

У октобру 2020. године, митрополит Амфилохије је у болници прочитао рад о обнови монаштва у Црној Гори, који смо припремали за монашки сабор у Манастиру Преподобног Прохора Пчињског. Унио је неколико исправки и дописао како би требало навести све обновљене манастире. Већ је носио маску за кисеоник и по рукопису смо могле видјети са коликим је напором владика писао. Те последиједње ријечи које је својом руком написао, биле су посвећене монаштву, а рад је прочитан овдје, на монашком сабрању, на дан његове сахране.

Поуке игуманијама

Игуманијама је понављао ријечи Светог Теодора Студита да игумани не само да треба да дијеле све што имају, него и срце своје треба да подијеле на подједнаке дјелове:

⁸ Епископ диселдорфски и њемачки г. Григорије, у: *Крсиом нам речено: Зборник књижевних приношења владици Амфилохију са благословом владике Јоаникија*, Подгорица 2021, 46.

„Свакој сестри подједнако да даш своје срце!“, говорио је са жаром.

Када би му се игуманија жалила на тешкоће које има са неком сестром, митрополит је увијек бранио сестру. Умиривао је игуманију рекавши: „Подоћи ће“ (тј. сазреће). А у разговору са сестрама увијек би нашао неку ријеч да оправда игуманију. Говорио је: „Срце мајке – срце Богомајке“, и: „А ви, сестре, да будете послушне својој мати игуманији као самој Богородици...“

Рекао нам је једном приликом: „Ако нисте знале, постоји и тринаеста Божја заповијест: не упетљавај се. Ја сам се упетљао, али немојте ви...“

Једна сестра му је рекла: „Владико, ја се спремам за смрт, а Ви мени говорите да градим манастир.“ А он ће на то: *Хајде, благо мени, и проб монаха је шемел манастира.*⁹ А кад се игуманија једног манастира испрва противила изградњи конака, рекао јој је: „*Да прадиш, да прадиш, Маши, ко смо ти и ја да неком ускрашимо Царство Небеско?*“¹⁰

Поуке монаштву

Једном брату је након исповијести пред монашење митрополит, и сам дирнут и потресен, поставио уобичајено питање: „Е па, добро, сад, ево, је ли спремно срце твоје?“ Брат је, сав срећан, потврдио, а митрополит му је онда рекао: „Сад стани пред Господом и кажи: Говори,

⁹ Мати Злата Пантелић, *нав. гјело*, 82.

¹⁰ Мати Ангелина Трифуновић, игуманија Манастира Светог Архијакона Стефана – Дуљево, „Господар Црне Горе“, у: *Крстом нам речено: Зборник књижевних ѿриношења владици Амфилохију са блаословом владике Јоаникија*, Подгорица 2021, 78.

Господе, слуга Твој те слуша! – и тако, чисте душе, чиста срца, чиста ума, предај се Господу да те руководи кроз наредни живот.“

Исти брат испречао нам је и ово: „Пре доласка у манастир прочитао сам код аве Јустина да особа која нема призив, а оде у манастир и замонаши се, буде несрећнија од других. И онда сам се годинама мучио мишљу: Боже, да ли ја имам призив или немам? Кад сам отишао у манастир, то питање ми више никад није пало на памет. И тад, пред монашење, кренем да излазим после исповести, а митрополит се окреће ка мени и каже ми: 'А што се тиче твог питања да ли имаш монашки призив или немаш – очигледно да га имаш и то веома јак, из дјетињства.' И ја изађох сав срећан и лепршав, добио сам одговор на своје животно питање. Касније се сетим да никад нисам рекао митрополиту да имам ту недоумицу, а он ми је одговорио буквално оним речима, којима сам самом себи постављао то питање.“

Младом јеромонаху митрополит је рекао: „Кад исповиједам некога, све вријеме се молим Господу за њега, да му Господ отвори шта треба да каже и да му дâ праву ријеч да то каже.“ Говорио је још: „Ава Јустин нас је учио да свакоме прилазимо на голубијим ногама, нарочито ми исповједници. Кад видиш да ти човјек прилази, помоли се кратком молитвом Господу у срцу за њега. Реци: 'Господе, помилуј овог слугу твога'. Тако раскидаш демонске мреже које се плету око људи и због којих настају разне свађе и неспоразуми.“ Слично томе, сестри је савјетовао да при сваком сусрету говори у себи Исусову молитву, па ће их Господ умудрити да једни друге виде кроз љубав Божју.

Говорио је да је важно да све искрено исповиједимо и да се истинска љубав између духовника и духовног чеда

рађа када чедо каже духовнику и оно што му је најтеже да каже. Један од братије је имао неко искушење, али га је било срамота да то исприча митрополиту, и одлучио је да му не каже. Након што се исповиједио, митрополит поче: „Знаш, нешто ми паде на памет, кад сам био млад монах...“ – па запрепашћеном брату исприча од ријечи до ријечи баш оно што није исповиједио. Кад му је брат то и признао, митрополит му рече: „Знао сам, драги мој, требало је да кажеш, немој да се стидиш. Срамота би било да немаш шта да кажеш.“

* * *

На почетку исповијести митрополит је често говорио: „Хајде, чедо, змију у главу.“ Волио је да одмах пређемо на ствар, без околишења, жалопојки, патетике.

Ако бисмо се жалили на тешкоће у свакодневном животу говорио нам је: „Вјере нам треба, сестро, вјере нам треба! Жртве нам треба! Смирења нам треба, прво мени понајвише, а онда и теби! Потруди се да све истрпиш и немој да ти ишта буде тешко. Трпљен – спасен.“

Знао је да каже да ко год жели да прилагоди општежиће себи, а не себе општежићу, није за општежиће, ни на једном мјесту...¹¹

Говорио је: *Што више љубави, то више послушности... Што више Божје воље, то мање наше самовоље. Што више наше самовоље, то мање Божје воље. Па сад, да бирамо и да изаберемо: 'Да буде воља Твоја, Оче', да буде воља Господња.*¹²

¹¹ Писмо сестри Милки, Београд, Света Петка 1987.

¹² Амфилохије (Радовић), „Марија је бољи дио изабрала“, у: *На свадби Јањешовој: беседе са монашења, предавања, разговори*, Изабрана дјела, књ. 17, Цетиње 2018, 478. (Предавање на духовном сабрању у манастиру Дуга, на Васкршњи уторак, 17. априла 2012. године)

Савјетовао нас је да не дозволимо да „сунце зађе у гњеву нашем“¹³ – ако се споречкамо са сестром, да не лижемо док се не измиримо. Није волио да ико са стране, гости, поклоници, примијете да је међу сестрама дошло до неког неспоразума или, не дај Боже, свађе. Говорио је: „Ви сте сестре, помирићете се, а народу то остане на саблазан.“

* * *

Искушеник је молио митрополита за савјет у вези са правилом, пошто се због околности дешавало да не успије да га обави. То га је бринуло, и питао се како да увијек чува надахнуће и правац свог монашког живота. Митрополит се насмијешо и рекао му: „Гледај увијек право у Христа“. Говорио нам је да овдје на земљи треба да живимо као што бисмо горе живјели са Живим Господом.

Упућивао нас је на златно и свето светогорско правило: *очи земљи смирењем, језик за њрло ћушањем, срце небу молишвом!*¹⁴

На питање једне сестре о Исусовој молитви, одговорио је: *Нама у њрадовима, њуним брија и расћрзаности, њешко је њој се њоћуно ѡредаћи. Једино њишо можемо: за њом уздисаћи. А Свемилосћиви Госћод и уздахе ѡрима, као ѡраву жрћиву. За нас је важно, ѡако ја осјећам, њоме и друћим молишвама омолишвићи наш сваки дан; колико је ѡо моћуће – сћално ходићи ѡред лицем Госћодњим и ѡишо чешће се сјећаћи Њеја и Њејовој Имена Које је изнад свакој имена.¹⁵ А кад зајубори молишва у срцу, ѡреба је чуваћи и радоваћи јој се; кад се изћуби, чезнући за њом и ѡрудии се у молишвенном ѡодвићу... Мећућим, нишћиа не сме у ѡоше да буде механичко,*

¹³ Према: Еф. 4, 26.

¹⁴ Писмо сестри Милки, Београд, Света Петка 1987.

¹⁵ Писмо сестри Милки, Свети Тимотеј и Мавра, 16/3. мај 1981.

на силу и изнад моћи. Бої не тражи од нас више неїо шїо можемо.¹⁶

Често је сестрама савјетовао да у своје свакодневно правило, и ван Часног поста, уврсте великопосну молитву Светог Јефрема Сирина: „Госпoде и Владико живота мојега...“ јер је, како је говорио, у њој, у малом, садржан начин хришћанског живљења и вјере.

Једној сестри је говорио: „Када увече спустиш своју главу на јастук, увијек се запитај: гдје се то крије Господ? Помисли: и лисице и птице имају гдје главу да склоне, а мој Господ нема. Па кажи: ево, Госпoде, срце моје нека буде јастук за главу Твоју!“

Говорио је да што човјек мање спава и по Богу бди – дубље и дуже живи. Али и да „треба одморити и брата магарца – тијело своје, и преморене нерве од напетости и јурњаве свакодневне“. А кроз све то треба и да стражимо јер не знамо дана ни часа у који ће Господ доћи.¹⁷

* * *

Једну сестру је храбрио, говорећи: „Носиш име мученика, устани!“ Другом приликом јој је, да би је утјешио, поклонио књигу Светог старца Пајсија и рекао: „Хоћу да ми будеш као он! Обрадуј ме, обрадуј Христа!“ А монасима и монахињама у манастирима у којима су мошти светитеља говорио је: „Држи се ти Старца, он је ту, Светац, све чује. Само се ти њему пожали и моли му се. Све ће он да ти помогне, да те чува и тјеши.“

* * *

Знао је да каже, храбрећи нас: „Што се одгађа, то се не догађа.“ И још: „И у земљу закопано просијаће на свјетлост дана, кад му дође вријеме.“

¹⁶ *Исїо.*

¹⁷ Писмо сестри Милки, Свети Теодор Стратилат, 21/8. фебруар 1984.

* * *

Сестри је савјетовао пред монашење: „Да изнад свега буде Христос. Да се бориш за Христа. Да Бог да снагу да живимо у послушности, трпљењу. Да свецјело себе приносиш Богу – како кажемо у Литургији: 'Сами себе, једни друге и сав живот свој Христу Богу предајмо'.“

Дивно је говорио: „Док се све у нама не усмјери Христу и не обасја и освети Њиме, док не клекне пред Њега и Њега не загрли, све док Христос не постане све и сва у нама и за нас: наша љубав и живот, свјетлост и утјења, друговање и радовање – нити смо прави хришћани, нити можемо бити прави монаси. Љубав према Њему, рађајући свето осјећање 'да у Њему јесмо, живимо и дишемо' изгони напоље сваки страх, од свијета и људи, од болести и смрти.“

За крај ових порука, оставили смо ријечи које је митрополит упутио монахињама на једном од сабрања: *До њосљедњеї човјека на земљи биће оних који ће осїаши вјерни Ономе који је вјечно вјеран, Христїу Госїогу, Који је вјечна Љубав. Свака друїа дође и ѡрође, а Њеїова Љубав и Њеїов заїрљај не ѡролазе. То је Љубав која је бесмртїна и која даје живоїш вјечни и неїролазни. Блаїо нама, ако исїрајемо. Обећали смо се шїој Љубави божанској...И шїако, клецамо, мало овако, мало онако, мало се коїрцамо. Свеїа шїоїа бива. Људи смо, слаби смо. Зна Госїод и види, али једно је биїно: да се исїраје до краја и издржи, да се Госїода не одрекнемо до њосљедњеїа издисаја. И шїо је Божїи дар.*²¹

²¹ Амфилохије (Радовић), „Марија је бољи дио изабрала“, 473–474.

За мене сви сте ви једна обитељ

Нико није био срећнији од митрополита када би неки брат или сестра приспјели за монашење. Питао би тада: „Је ли спремно срце твоје?“, па би затим обично рекао оно што је њему ава Јустин написао када је сазнао за његову одлуку да буде монах: *Сад си саіледао себе са сїановишїа вјечности.*²² У једној бесједи је рекао: *Госїод нас је удосїојио ове свешће ноћи да будемо учесници најдивније, највеличансївеније свадбе коју овдје на земљи може доживјети и видјети човјек... Ова свадба је свадба Јаїњейша заклатої за живоїи свијейша... свадба која не їролази и вјенчање које никада не їресїаје, и заїио је радосїи и неба и земље їиолико велика...*²³

Митрополит је учио своју паству да се још од малих ногу сабира и том сабрању да се радује. Године 1999. је на његову иницијативу почео да се „крај ћивота Светог Петра Цетињског, тог најљепшег дјетета које се родило у Црној Гори“, сваке године одржава Православни дјечји сабор. Дјеци је говорио: „У цркву иду увијек они који су најспособнији, најбољи, најздравији, највеселији, најрадоснији, нај, нај, нај, нај, нај. Ја хоћу такви да ми будете.“ Нека од те дјеце, учесника првих дјечјих сабора, данас су монаси и монахиње.

Његовим благословом се од 2004. године у Часном посту одржава још један сабор – сабрање женског монаштва Митрополије. Говорио је окупљеним монахињама: *Велики Божји дар је їио и хвала Боїу їиїио нас је уловио.*

²² Преподобни отац Јустин Нови, *Писма*, књ. 2, 111.

²³ Амфилохије (Радовић), „Залог малог анђелског лика примила је слушкиња Божја Арсенија у обитељи Светог Архангела Михаила“, у: *На свадби Јаїњейшовој: беседе са монашења, їредавања, разїовори*, Изабрана дјела, књ. 17, Цетиње 2018, 12–13.

Како – ѿ само Он знаде. Свакоѿа Госѿод лови неѿдје. Има Он Своју удицу. То је Божја, Хрисѿова удица...²⁴ Завршавао би са: Дај Боже да и од нас буде нешѿо.²⁵ Шта су за њега значила ова сабрања рекао је дивно на једном од њих: Ја се радујем шѿо нас је Боѿ сабрао овдје, у ову древну свешѿињу; за мене сви сѿе ви једна обишѿель. Не само ви које сѿе овдје сада, неѿо широм васељене. Све је ѿо за мене једна обишѿель, Хрисѿова обишѿель, око Госѿода сабрана. Буде и да неко мисли: ѿо је мој манастѿир, ѿо је ѿвој манастѿир, која је боља иѿуманија. Бива и ѿоѿа. И Аѿосѿоли су се ѿреѿирали, Пеѿшар и Павле, али бишѿно је да су сви били ѿу око Госѿода сабрани, ѿрибрани... Осјећам, и мислим да нијесам субјекѿиван у ѿоме, да нема љеѿшеѿ сабора и чудеснијеѿ сабора од овоѿа. Нека би Боѿ дао да овако сабрани, заједно са друѿима сабраним око Госѿода ѿредимо – сваки ѿрема својим моћима и немоћима, али ѿрудећи се. И кад ѿагнемо, да се ѿодигнемо, ѿа оѿеѿ из ѿочешѿка... Нека Боѿ блаѿослови све ваше обишѿељи. Боѿ да блаѿослови овај ѿразник и ваш живоѿи, ваш ѿруд, ваш ѿодвиѿ, ваше молишѿве. И да исѿрајемо до краја! Ко исѿраје до краја, ѿај ће се сѿасѿи.²⁶

Сада, послѿе упокојења митрополита Амфилохија, јасније наслућујемо – поготово из његових писама – какво је благо крио у тајној скривници своје душе, и желио да га преда својој духовној дјечи. Обузме нас туга што више није са нама, што нисмо боље искористили врѿеме проведено са њим. Али се сјетимо како му је једном нека сестра рекла како је, ето, двадесет година провела уз људе светог живота, а њено срце није примило пламен

²⁴ Амфилохије (Радовић), „Марија је бољи дио изабрала“, 472.

²⁵ *Исѿо*, 467–471.

²⁶ *Исѿо*, 477–8.

љубави Божје којим је горјело њихово срце. Двадесет изгубљених година, жалила се она, а сада нема више наде, јер они нису ту... А Владика се насмијао и рекао: „Шта је двадесет година? То је као један трен. Христос је својим Васкрсењем згазио смрт. У Богу нема мртвих...“ То и нас сада тјешу – никада није касно да се постави нови почетак. Митрополит може да нам помогне, сада и више него прије. Само да затражимо и добићемо.

Често је наводио животну начело аве Јустина: „Толико живим колико капи крви из срца свога доливам у кандило вјере своје.“ Тај светогорски, светоотачки програм је у тајности и сам живио. Крвљу свога срца одржавао је кандило не само своје, него и вјере свих нас. Нека би његовим молитвама дао Бог да наша кандила издрже до краја, и да пламен љубави нових монашких покољења увијек трепери пред лицем Господњим.